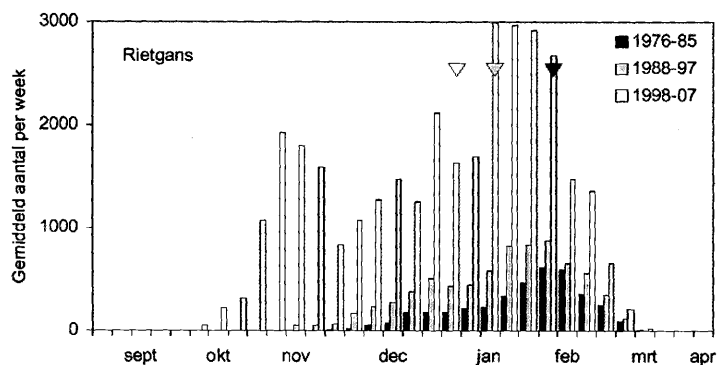

Figuur 3. Weekgemiddelden van in het Dwingelderveld overnachtende Rietganzen in drie decennia. Voor elk decennium is met een driehoekje de week aangegeven waarin de mediane datum valt.

Number (means per week) of Tundra/Taiga Bean Goose per decade at nocturnal roosts at the Dwingelderveld. Median dates are expressed by triangles.

Discussie

ZW-Drenthe behoort tot de vaste pleisterplaatsen van ganzen in Nederland. Na 1980 zijn de aantallen fors toegenomen en is de overwinteringsperiode met c. 44-78 dagen vervroegd en verlengd, maar de verspreiding is niet wezenlijk veranderd. Toename is ook elders in Drenthe vastgesteld en dat ging vaak wel gepaard met nieuw gebruikte pleisterplaatsen, zoals in de omgeving van het Fochteloërveen en in de Veenkoloniën (van Dijk 1985, de Vries 1989, Koffijberg et al. 1997, Venema 2001, WAD 2002, van den Bergh 2004). Het voorkomen van Rietganzen beschreven door Van den Bergh (2004) is voor wat ZW-Drenthe betreft overigens onvolledig. Zowel de toename als vervroeging van de Toendrarietgans, en de toename juist in de vervroegde periode, is vooral een Noord-Nederlands fenomeen, dat z'n weerslag heeft op de landelijke ontwikkeling. Elders in het oosten, midden en westen van het land speelt het nauwelijks of in veel mindere mate (van Roomen et al. 2004-2008, meded. SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep). Het zou interessant zijn na te gaan of hier sprake is van een totale toename van de populatie Toendrarietganzen in Eurazië, van verplaatsing van overwinteringsgebieden of een combinatie van beide. Het soms lastige onderscheid tussen allerlei (onder)soorten Rietganzen (en discussie daarover) vormt hier een hinderpaal. Dergelijke veranderingen zouden aan het licht gebracht kunnen worden door onderzoek aan individueel herkenbare vogels, in combinatie met lange termijntellingen.

Op basis van getelde maxima in 2002 t/m 2007 (tabel 2) zit ongeveer tweederde van de Drentse ganzen in ZW-Drenthe (en 2% van Nederlandse ganzen). Binnen Nederland scoort ZW-Drenthe vooral hoog met beide rietganssoorten en binnen Drenthe met de Grote Canadese en Grauwe Gans.

Tellingen in de voedselgebieden geven in het algemeen een beter beeld van de aantallen ganzen en zeker van de verdeling naar soorten. Op 20-21 februari 1982 bijvoorbeeld zijn op alle foerageergebieden in ZW-Drenthe met de auto in 8 uren tijd 1600 ganzen geteld. In de avond werden op 2 slaappleaatsen 1470 ganzen vastgesteld en in de ochtend van dezelfde nacht 1600. Dit kostte slechts enkele uren tijd. In de jaren zestig-zeventig kwamen getelde aantallen op slaappleaatsen vaak wat hoger uit dan tijdens gebiedstellingen op dezelfde dag. Toentertijd hielden Rietganzen zich veel op in kleine groepen in halfopen landschappen, waardoor er een gereede kans was groepen te missen. Bovendien werd vaak geteld met de fiets als vervoermiddel. Een goede beschrijving van het terreingebruik van ganzen kan het best aan de hand van een combinatie van gebieds- en slaappleaatsstellingen.

Door uitwisseling van ganzen tussen gebieden bestaat de kans op dubbelstellingen of omissies. Daarom is het van belang om zoveel mogelijk simultaan te tellen, dus alle gebieden en slaappleaatsen op dezelfde datum. In ZW-Drenthe is dit in de belangrijkste gebieden geregeld gebeurd, maar het zou kunnen worden uitgebreid naar omliggende regio's.

Populatieaandelen van Taiga- en Toendrarietganzen zijn niet op systematische wijze bepaald. De aantalsverhouding in ZW-Drenthe is dan ook als indicatie te beschouwen. Aanbevolen wordt om een afgesproken systematiek en een minimum steekproefgrootte aan te houden. In het veld kan de werkwijze worden gevolgd zoals beschreven in de Watervogelhandleiding (hoofdstuk 3.6. Reproductiecijfers van ganzen en zwanen; van Roomen et al. 2003). In het kort komt dit neer op verschillende tellingen per seizoen, in verschillende voedselgebieden, en zowel grote als kleine groepen bekijken. Groepen kleiner dan 500 volledig bekijken en in grotere groepen meerdere steekproeven nemen in verschillende delen van de groep. Als steekproefgrootte lijkt 10% het minimum.

Vergeleken met vijftig jaar geleden staan de overwinterende ganzen in ZW-Drenthe thans aan minder bedreigingen bloot dan toen. Juist intensief bemeste graslanden (met eiwitrijk voedsel; zie van Eerden 1998) en akkers met achtergebleven oogstresten weten de ganzen zeer te waarderen. Dit moet dan gecombineerd zijn met voldoende rust, geschikte uitwijkplekken en nabij gelegen slaappleaatsen. Incidenteel vindt verstoring plaats, zoals wandelaars (met loslopende honden), boeren of jagers die ganzen wegpesten, maar hierdoor laten ganzen zich gewoonlijk niet uit het veld slaan.

Tabel 1. Percentages overnachtende Riet- en Kolganzen in verschillende waterrijke delen van het Dwingelderveld tussen 1975 en 2007.

Percentage of Tundra/Taiga Bean Goose and Greater White-fronted Goose per roosting site at the Dwingelderveld.

Slaapplaats <i>Roosting</i>	1975-85	1988-97	1998-2007
Benderse Plassen	49	34	23
Davidsplassen	12	31	34
Hoorse Slenk	0	3	27
Drostenveen/Leisloutplassen	14	16	4
Meeuwenplassen	20	13	8
Kraloërplassen	5	3	2
Overige	0	0	2
Totaal <i>Total</i>	35200	92740	628200

Tabel 2. Maximumaantallen (gemiddelde over jaren) ganzen in ZW-Drenthe, Drenthe en Nederland in de vijf winters van 2002/03 t/m 2006/07 (van Roomen et al. 2004-2008).

Maximum numbers (mean of all years) of wintering geese in SW-Drenthe, Drenthe and the Netherlands in 2002/03 – 2006/07.

	Aantal in:			Belang ZW-Drenthe in verhouding tot	
	Number in:			Importance ZW-Drenthe Compared to	
	ZW-Drenthe	Drenthe	Nederland	Drenthe	Nederland
Taigarietgans	530	1937	4017	27%	13%
Toendrarietgans	20899	58572	173221	36%	12%
Kolgans	7523	19735	807041	38%	1%
Grauwe Gans	523	1018	340676	51%	0,2%
Brandgans	204	1308	389131	16%	0,2%
Grote Canadese Gans	518	653	16948	79%	3%
Nijlgans	199	623	20257	32%	1%

Summary: Increasing number of wintering geese in SW-Drenthe during the last fifty years. Since at least 1890 the south-western part of the Province of Drenthe (52°50'N, 6°20'E) is a known wintering site for geese. Counts at foraging grounds in 1959-2008 revealed concentrations of geese in agricultural (*Lolium*) grasslands in the valleys of Vledder, Wapserveense and Steenwijker Aa and Dwingelderstroom/Oude Vaart and approximately 10% at arable land. Geese assembled at nocturnal roosts mainly at fens in heath of the Dwingelderveld (1 in Fig. 1) and Doldersummer- and Wapserveld (2) and also outside the study area in wetlands in the southwest near Meppel and in the north near Assen. Irregular roosting was observed in sandpits near Vledder (3) and Havelte (4). During periods of severe frost geese stayed at feeding grounds during the night.

In 1959-78 the maximum number of Bean Geese never exceeded 1000 (Fig. 2). In the severe winters of 1978/79 and 1985/86 numbers peaked at 4860 and 9100. Since 1998 the population increased further to a maximum of 31,000 during the mild winter of 2005/06. Until 1987/88 Bean geese with characteristics of Taiga Bean Goose *Anser fabalis* predominated with 65-100%. The percentage of Taiga's gradually declined to 24-27% in 1989-1998 and 4-5% in 1999-2008 in favour of Tundra Bean Goose *A. serrirostris* (Appendix 2). The maximum number of Taiga's was found between 1978/79 (1794) and 1986/87 (3568) and lowered since then to some tens or some hundreds in 1999-2008. The decline in numbers of wintering Taiga's coincided with a huge growth in the number of wintering Tundra Bean Goose, especially since 1994/95.

Before 1980 Greater White-fronted Geese were rarely observed at feeding grounds. In the 1980's the numbers rapidly increased to a maximum of 5000, but in the 1990's numbers dropped. In 2003 the number suddenly increased again to a maximum of 12,000 and through 2008 numbers remained high. During this period in the river valley of Dwingelderstroom, north of Dwingelderveld often 3000-12,000 feeding White-fronted Geese were counted, but only a minority of 900 showed up at the roost Dwingelderveld. These geese most likely spent the night on peat moors north of the study area, near Assen. The same was observed for some thousands of White-fronted Geese feeding north of Meppel and roosting in wetlands west of Meppel, outside the study area. Since 2001 however some 700-6700 White-fronted Geese near Vledder irregularly were found roosting at a sandpit, in marshland or in fens of the Doldersummer- en Wapserveld.

Since 1970 an increasing number of species and individuals of wintering geese were observed in SW-Drenthe (Appendix 1). Increasing numbers of geese also started breeding in SW-Drenthe since 1993. In 2008 numbers of Egyptian Goose amounted to 130 pairs, Greater Canada Goose 58 pairs, Greylag Goose 50 pairs and Barnacle Goose 7 pairs.

Between 1975 and 2007 the mean data of the arrival of wintering Bean- and Greater White-fronted Geese at the roost of Dwingelderveld advanced with 44 and 78 days respectively (Fig. 3, Appendix 3). The mean data of departure in early spring however did not change significantly.

Increasing numbers of wintering geese in SW-Drenthe did not change the distribution of main feeding areas, but the number of regularly used nocturnal roost increased. Increasing numbers of wintering Tundra Bean Geese were also reported elsewhere in the northern parts of the Netherlands. Other studies also revealed an earlier arrival in the wintering areas. Within the Dutch context the Province of Drenthe and especially the study area plays an important role for wintering Bean Geese (Table 2).

Counts at foraging sites revealed more precise data about species composition than counts at roosts. Counting foraging birds however is more time consuming and a combination of both gives the best information about use of the area by geese. It is suggested to count geese at feeding areas simultaneous at the same day, since movements can give confusions. Identifying Taiga and Tundra Bean Goose and sampling their numbers needs improving.

Literatuur

- Van den Bergh L.M.J. 2004. Overwinterende Taigarietganzen *Anser fabalis* en Toendrarietganzen *Anser serrirostris* in Drenthe in 1990-2004. Drentse Vogels 18: 1-16
- Brouwer G.A. 1968. Over natuurbehoud in Drente, Kroniek van een halve eeuw. In H.J. Venema (red.), Bijdragen over veldbiologie, natuurbeheer en landschap in het Drentse district. Veenman & zonen, Wageningen.
- Van Dijk A.J. 1985. Ganzen in Drenthe in de winter van 1982/83 en van 1983/84. Drentse Vogels 1: 34-41.
- Van Dijk A.J. & van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- van Dijk A.J. & E. Koopman, 1988 Dwingelderveld avifauna. Rapport Natuurmonumenten / NMF, 's-Graveland/s-Gravenhage.
- Van Eerden M.R. 1998. Patchwork, patch use, habitat exploitation and carrying capacity for water birds in Dutch freshwater wetland. PhD proefschrift, Rijksuniversiteit Groningen.
- Grotenhuis J. 1994. Grote Canadese Ganzen *Branta canadensis* vestigen zich bij Beilen. Drentse Vogels 7: 1-5.
- Kleine J. et al. 1990-2008 (in serie). Fauna-inventarisatie Nationaal Park Dwingelderveld en omgeving 1989-2007. Rapport, Dwingeloo.
- Koffijberg K. Voslamber B. & van Winden E. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Mörzer Bruyns M.H. 1966. Pleisterplaatsen van wilde ganzen in Nederland. Het Vogeljaar 14: 235-26.
- Van Roomen M., Hustings F. & Koffijberg K. 2003. Handleiding monitoringproject watervogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Boele A., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers J., van Turnhout C., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2004. Watervogels in Nederland in 2002/2003. SOVON-monitoringrapport 2004/02., RIZA/rapport BM04/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., van Winden E., Hustings F., Koffijberg K., Kleefstra R., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2005. Watervogels in Nederland in 2003/2004. SOVON-monitoringrapport 2005/03., RIZA/rapport BM05.15. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Ens B., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers J., van Turnhout C., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2006. Watervogels in Nederland in 2004/2005. SOVON-monitoringrapport 2006/02, RIZA-rapport BM06.14. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., van den Bremer L., Ens B., Kleefstra R., Schoppers J., Vergeer J-W., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2007. Watervogels in Nederland in 2005/2006. SOVON-monitoringrapport 2007/3., Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Hustings F., Koffijberg K., van Winden E., van Roomen M., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. 2008. Watervogels in Nederland in 2006/2007. SOVON-monitoringrapport 2008/08., Waterdienst-rapport 2008.06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Venema P. 2001. Wintervogels in Drenthe. Koninklijke Van Gorcum, Assen.
- de Vries Y. 1989. Wintertelling januari 1984 en 1986. Drentse Vogels 2/3: 2-56.
- Werkgroep Avifauna Drenthe 2002. Watervogels in de wintertellingen van 1986-94. Drentse Vogels 15.

Adressen:

Arend J. van Dijk,
Anserweg 8, 7975 PB Uffelte,
arend.vandijk@sovon.nl

Joop Kleine,
Davidshoeve 1, 7991 PB Dwingeloo,
davidshoeve@hotmail.com.

Bijlage 1. Maximale aantallen ganzen op pleisterplaatsen in ZW-Drenthe in de aangegeven periodes in november-maart.

Appendix 1. Maximum numbers of geese at feeding areas in the given periods in November-March.

		1959-68	1969-78	1979-88	1989-98	1999-08
Rietgans <i>Anser fabalis</i> / <i>A. serrirostris</i>	Dwingelderveld e.o.	770	860	6000	6000	11000
	Vledder Aa	0	230	960	1200	13450
	Meppel	30	280	2200	1600	8043
Totaal		800	1010	9100	6440	30827
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	Dwingelderveld e.o.	34	74	480	350	11000
	Vledder Aa	0	25	1700	330	6700
	Meppel	0	80	4600	320	2100
Totaal		34	170	5220	680	12823
Gauwe Gans <i>Anser anser</i>	Dwingelderveld e.o.	95	60	200	110	80
	Vledder Aa	0	0	30	12	806
	Meppel	0	0	95	41	116

	1959-68	1969-78	1979-88	1989-98	1999-08
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	0	0	31	81	724
Grote Canadese Gans <i>Branta canadensis</i>	0	1	53	99	652
Nijlgans <i>Alopochen aegyptiacus</i>	0	0	14	36	313
Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	0	6	32	6	24
Tamme gans <i>Anser anser domestica</i>	0	0	2	15	32
Rotgans <i>Branta bernicla</i>	0	0	6	1	1
Sneeuwgans <i>Anser caerulescens</i>	0	0	3	1	2
Indische Gans <i>Anser indicus</i>	0	0	0	0	2
Magelhaengans <i>Chloephaga picta</i>	0	0	0	0	2
Dwerggans <i>Anser erythropus</i>	0	0	1	1	1
Roodhalsgans	0	0	1	0	1
Zwaangans <i>Anser cygnoides</i>	0	0	0	0	1
Ross' gans <i>Anser rossii</i>	0	0	0	0	1
Manengans <i>Chenonetta jubata</i>	0	0	0	0	1
Kleine Canadese gans <i>Branta hutchinsii</i>	0	0	0	0	1

Bijlage 2. Berekend percentage Taigarietganzen ten opzichte van alle Rietganzen in ZW-Drenthe in 1969-2008.

Appendix 2. Occurrence of Taiga Bean Goose in SW-Drenthe in 1969-2008 in relation to all Bean Geese.

	1969-78	1979-88	1989-98	1999-08
Steekproefgrootte Sample Dwingelderveld e.o.				
Gemiddeld (min-max) aandeel Taigarietgans	610	13026	17998	64751
Mean (min-max) proportion Taiga Bean Goose	83% (75-90)	76%(46-95)	24% (14-42)	4% (0,3-8)

Steekproefgrootte Sample Vledder Aa				
Gemiddeld (min-max) aandeel Taigarietgans	90	2970	1650	97680
Mean (min-max) proportion Taiga Bean Goose	100%	65% (33-96)	27% (17-38)	5% (0,2-24%)

weeknr.	maand	Rietgans		Kolgans	
		1975-85	1988-97	1998-07	1998/07
37	sept.	0	0	0	0
38		0	0	0	6
39		0	0	0	1
40	okt.	0	0	4	5
41		0	0	55	11
42		0	0	216	123
43		0	0	316	132
44	nov.	0	0	1080	120
45		0	6	1927	237
46		0	51	1805	207
47		2	55	1590	202
48		10	62	831	136
49	dec.	19	167	1071	157
50		50	236	1280	137
51		81	279	1479	88
52		177	379	1254	81
1	jan.	179	510	2122	120
2		177	429	1628	63
3		220	440	1696	104
4		236	574	2988	164
5	feb.	341	825	2965	106
6		465	828	2912	95
7		615	872	2670	80
8		586	656	1480	60
9	mrt	357	558	1353	54
10		250	352	659	226
11		92	118	208	45
12		13	0	20	2
13		0	0	0	3
14	apr.	0	0	0	3
15		0	0	0	0
Aankomstdatum		5 dec.	12 nov.	22 okt.	9 okt.
Vertrekdatum		12 mrt	7 mrt	11 mrt	4 mrt

Bijlage 3. Wekelijkse gemiddelden van in het Dwingelderveld overnachtende Rietganzen in drie decennia en Kolganzen is één decennium tussen 1975 en 2007. In kaders is de week aangegeven waarin de mediane datum valt, in vet het gemiddelde seizoensmaximum en onderaan de gemiddelde aankomst- en vertrekdatum per decennium.

Appendix 3. Weekly means of Tundra/ Taiga Bean Goose and Greater White-fronted Goose at nocturnal roost in the Dwingelderveld, with median date in squares, maximum number in bold and mean date of first arrival and last departure given below.